

KS. HENRYK SŁAWIŃSKI

JĘZYK WSPÓŁCZESNEGO PRZEKAZU EWANGELII Z UWZGLĘDNIENIEM SUGESTII PAPIEŻA FRANCISZKA

THE LANGUAGE OF THE CONTEMPORARY PREACHING OF THE GOSPEL:
WITH THE SUGGESTIONS OF THE POPE FRANCIS

Abstract. This article deals with the language of communication of the Gospel. At the first place the reader finds the explanations about the sources from which homiletics—as a part of practical theology as well as a discipline dealing with the language of preaching—takes guidance. They are: God’s revelation transmitted in the Scriptures and in the Tradition of the Church, the indications of the Holy See, the liturgy, and secular disciplines dealing with correctness and the art of speaking such as rhetoric and grammar.

Over the centuries homiletics managed to developed the indications concerning the language of communication of the Gospel. They have been enriched recently by numerous suggestions of the Pope Francis. Some of them are analyzed and presented in this paper. Among them: the simplicity of the language and its adaptation to the intelligence and perception of the listeners, the brightness, the warmth and familiarity, imagery and beauty, creativity and conciseness, and—a positive tone. One can not forget that the language expresses the person. The care for the language means in consequence the care for the deep human, intellectual, spiritual, and pastoral formation of the preachers.

Summarised by Rev. Henryk Sławiński

Key words: language, preaching, the form of preaching, *Evangelii Gaudium*.

WPROWADZENIE

Zagadnienie formy i języka przekazu Ewangelii jest niezwykle istotne w homiletyce. Wagę zagadnienia ilustrują znakomicie homileci niemiecko-

Ks. dr hab. HENRYK SŁAWIŃSKI – profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, wykładowca homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie i w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy św. Rodziny, redaktor naczelny czasopisma teologicznego „Polonia Sacra”, przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich; adres do korespondencji – e-mail: homilia@onet.eu

języczni Klaus Müller¹ i Alois Schwarz². Fragmenty swych podręczników homiletycznych dotyczące języka przepowiadania rozpoczynają od wypowiedzi przypisywanej Konfucjuszowi. Oto gdy zapytano go, co by przede wszystkim zrobił, gdyby powierzono mu władzę nad jakimś krajem, odpowiedział: „Ulepszyłbym sposób posługiwania się językiem”. Jego rozmówcy stwierdzili ze zdumieniem, że to nie ma nic wspólnego z ich pytaniem: „Co tu ma do rzeczy język?». Mistrz odpowiedział: «Kiedy język nie funkcjonuje jak trzeba, to, co powiedziane, nie jest tym, co zostało pomyślane; jeśli to, co powiedziane, nie jest tym, co zostało pomyślane, wówczas prace nie zostają wykonane; jeśli prace nie zostają wykonane, nie wzrastają moralność i sztuka; jeśli nie kwitną moralność i sztuka, to nie funkcjonuje prawo; gdy nie funkcjonuje prawo, naród nie wie, za co się zabrać. A więc nie wolno cierpieć jakiegokolwiek samowoli w słowach. Od tego wszystko zależy»³.

Homiletyka jako dyscyplina teologiczna zajmuje się rzeczywistością istotną dla zbawienia człowieka – słowem Bożym przepowiadanym w Kościele. Przynajmniej z chronologicznego punktu widzenia przepowiadanie słowa Bożego jest priorytetową funkcją Kościoła. Do jej wypełnienia zaś niezbędny jest język. Toteż homiletyka, a szczególnie rzecz ujmując – homiletyka formalna jako dziedzina teologii praktycznej, w której zagadnienie języka zajmuje istotną rolę, wypracowała – z pomocą językoznawców – dla głosicieli słowa Bożego pewne wskazania na ten temat. Muszą one być wciąż weryfikowane i aktualizowane, ponieważ język jest rzeczywistością dynamiczną.

Celem niniejszego przedłożenia jest próba lapidarnej i bardzo skondensowanej prezentacji wymagań współczesnej homiletyki dotyczących języka przekazu Ewangelii z uwzględnieniem doświadczeń i sugestii papieża Franciszka, zawartych w jego pierwszej adhortacji apostolskiej zatytułowanej *Evangelii gaudium* (EG). W związku z tym najpierw przedstawione zostaną krótkie wyjaśnienia terminologiczne dotyczące języka przekazu Ewangelii oraz źródła norm dla języka tego przekazu. Po nich zaś podane zostaną normy języka przepowiadania przyjęte przez homiletów, nie bez pomocy językoznawców, a następnie aktualne sugestie papieża Franciszka w tym zakresie wzbogacające językoznawczą refleksję homiletów.

¹ K. Müller, *Homiletyka na trudne czasy*. Tł. M. Mijalska. Kraków: Wydawnictwo M 2003 s. 119-156; por. R. Z erf a s s. *Od aforyzmu do kazania*. Tł. G. Siwek. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995 s. 135 n.

² A. S c h w a r z. *Jak pracować nad kazaniem*. Tł. S. Kawecki. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej 1993 s. 142-152. Cytując powyższy przykład, A. Schwarz powołuje się na F. C a l v e l l i - A d o r n o. *Über die religiöse Sprache*. Frankfurt: J. Knecht 1965 s. 9.

³ Müller, *Homiletyka na trudne czasy*. s. 119.

1. WYJAŚNIENIA TERMINOLOGICZNE

Mówiąc o przekazie Ewangelii, będziemy mieli na uwadze jej ustne przepowiadanie. Nie jest przy tym niezbędne koncentrowanie uwagi na rozróżnieniu między kazaniem, które jest publicznym głoszeniem prawdy objawionej za pośrednictwem żywego słowa podczas nabożeństw ludu chrześcijańskiego, czyli poza kontekstem liturgii⁴, a homilią, która stanowi integralną część liturgii i akt liturgiczny, czerpiący treść przede wszystkim z Pisma Świętego i z liturgii przy uwzględnieniu okresów roku liturgicznego⁵.

Z kolei zaś mówiąc o języku, mamy na uwadze jedną z form zachowania się człowieka w środowisku społecznym albo – inaczej ujmując – gatunkową cechę człowieka, wyróżniająca go spośród innych istot żywych. Najogólniej mówiąc, język to „system znaków kierujący się określonymi regułami [...], będący narzędziem intelektualnej i emocjonalnej komunikacji międzyludzkiej”⁶. Definiuje się go także jako wokalizację myśli; zbiór znaków, czyli wyrazów, oraz gramatyki, to jest reguł określających użycie wyrazów⁷. Termin „język” odnosi się do wypowiedzi i do tekstu. Wypowiedź to ustny wytwór języka, tekst zaś to wytwór pisany⁸. W szerszym znaczeniu mówi się też o „języku ciała”. Człowiek bowiem nie może „nie komunikować”.

Język jest rzeczywistością dynamiczną, *in statu fieri*, a więc żywą, podlegającą ciągłemu rozwojowi⁹. Jest on przedmiotem zainteresowania teologii, będącej naukową refleksją nad Bożym Objawieniem, która zmierza do przybliżenia jego treści ludziom aktualnej epoki. Język jest też istotny w kościelnej posłudze słowa. Bez niego byłoby niemożliwe przekazanie pełnej zawartości Objawienia.

Czy język przekazu Ewangelii jest jakimś szczególnym językiem? Otóż od razu trzeba powiedzieć, że język przekazu Ewangelii jest zastosowaniem zwyczajnych słów i zasad gramatycznych w określonej sytuacji religijnej, jaką jest rozmowa ewangeliczna, orędzie ewangelizacyjne, kazanie podczas

⁴ Por. G. Siwek. *Blaski i cienie współczesnego przepowiadania. Przewodnik dla kaznodziejów i homilistów*. Kraków: Wydawnictwo M 2007 s. 209.

⁵ Por. Sobór Watykański II. Konstytucja o świętej liturgii *Sacrosanctum Concilium* nr 35.

⁶ A. Bronk, J. Herbut, I. Kurcz, H. Synowiec. *Język*. W: Encyklopedia Katolicka. T. 8. Lublin: TN KUL 2000 kol. 1.

⁷ Por. G. Siwek. *Przepowiadać skuteczniej. Elementy retoryki kaznodziejskiej*. Kraków: Wydawnictwo M 1992 s. 82-83.

⁸ Por. S. Dubisz, M. Nagajowa, J. Puzynina. *Język i my*. Warszawa: WSiP 1996 s. 24-25.

⁹ Por. J. Morales. *Wprowadzenie do teologii*. Tł. P. Rak. Kraków: Wydawnictwo M 2006 s. 101.

nabożeństwa ludowego bądź homilia podczas liturgii. Tak więc język przekazu Ewangelii mieści się w ramach języka religijnego w szerszym znaczeniu, który z kolei jest swoistą odmianą języka ogólnego, będącą środkiem komunikacji w życiu religijnym. Nie jest to więc jakiś język wewnątrzkościelny, hermetyczny¹⁰.

Jakkolwiek przekaz Ewangelii może być dokonany na piśmie, w tym opracowaniu będzie nam chodziło jedynie o język mówiony, ewentualnie wypowiedź wtórnie mówioną, czyli starannie przygotowaną, a następnie wygłoszoną wobec zgromadzenia słuchaczy. Zapis tej wypowiedzi, czyli tekst – niezależnie od tego czy został opracowany przed wygłoszeniem, czy po nim – traktujemy jako służebny wobec przemówienia, jako pomoc do przepowiadania Ewangelii. Przez język przekazu Ewangelii rozumiemy więc oficjalną odmianę religijnego języka mówionego.

2. ŹRÓDŁA NORM DLA PRZEKAZU EWANGELII

Teologia homiletyczna jako nauka teologiczna zajmująca się językiem przekazu Ewangelii czerpie nie tylko treść, ale również wskazania dotyczące języka przepowiadania przede wszystkim z Objawienia¹¹. Objawienie zaś zawarte jest w Piśmie Świętym, przekazywanym jest przez Tradycję i interpretowanym autorytatywnie przez Nauczycielski Urząd Kościoła, a także celebrowanym w liturgii. Język przekazu Ewangelii może owocnie korzystać także z norm wypracowanych przez retorykę.

2.1. OBJAWIENIE BOŻE JAKO ŹRÓDŁO WYTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH JĘZYKA PRZEPOWIADANIA

Objawienie dostarcza podstawowego paradygmatu dla języka przekazu Ewangelii. Z Objawienia bowiem dowiadujemy się, że Bóg wypowiedział się za pomocą ludzkich słów. Najpierw przemówił wyraźnie do Abrahama i dał mu poznać swój plan wobec niego. Potem przemawiał do innych wybranych przez siebie ludzi. Najpełniej wszakże Bóg wypowiedział się przez swojego Syna, Jezusa Chrystusa, który stał się Człowiekiem w ramach

¹⁰ Por. W. Przyczyna, G. Siwek. *Język Kościoła w Polsce pod koniec drugiego tysiąclecia*. „Ateneum Kapłańskie” 1999 nr 3 (541) s. 335-354.

¹¹ Szerzej na temat nazwy „teologia homiletyczna” zob. W. Przyczyna, G. Siwek. *Metodologia teologii homiletycznej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Kraków: Wydawnictwo M 2011 s. 70-84.

ludzkiej kultury i przemawiał językiem zrozumiałym dla współczesnych Mu ludzi. W Nim i przez Niego Bóg powiedział nam wszystko, co miał do powiedzenia. Jezus Chrystus stał się najwyraźniejszym i ostatecznym słowem Boga Ojca do ludzi. Logika Wcielenia, według której odwieczne Słowo Boga dostosowało się do percepcyjnych możliwości i mentalności ludzi, stanowi wzór wszelkiego przekazu Ewangelii¹².

Dzieje Apostolskie (2, 5-11) opisują zdziwienie pobożnych Żydów, którzy przybyli do Jerozolimy z różnych krajów i w dniu Pięćdziesiątnicy każdy słyszał, jak Apostołowie przemawiali w jego własnym języku ojczystym, a więc w sposób zrozumiały dla słuchaczy. Ta sama dobra nowina była proklamowana w różnych językach ludziom reprezentującym różne kultury. Duch Święty mógłby wybrać inną drogę, ale zechciał przemawiać do ludzi w ich językach, dostosowując się do ich pojętności¹³.

2.2. WSKAZANIA STOLICY APOSTOLSKIEJ NA TEMAT „JĘZYKA” PRZEPOWIADANIA

Pod wpływem Ducha Świętego Boże Objawienie, a w nim przede wszystkim słowa i czyny Jezusa Chrystusa zostały utrwalone dla kolejnych pokoleń w natchnionym tekście Pisma Świętego. Według soborowej Konstytucji o objawieniu Bożym *Dei Verbum* „w Piśmie Świętym więc objawia się [...] przedziwne «zniżanie się» wiecznej Mądrości, «byśmy uczyli się o niewysłowionej dobroci Boga i o tym, jak bardzo dostosował się On w mowie, okazując przezorność i troskliwość względem naszej natury». Bo słowa Boże, językami ludzkimi wyrażone, upodobniły się do mowy ludzkiej, jak niegdyś Słowo Ojca Przedwiecznego, przyjąwszy słabe ciało ludzkie, upodobniło się do ludzi”¹⁴.

Według posoborowej instrukcji Świętej Kongregacji Obrzędów *Eucharisticum mysterium* „lud ma prawo karmić się we Mszy Świętej zwiastowaniem i wyjaśnianiem słowa Bożego”¹⁵. Skoro wyjaśnianiem, to nie zaciemnieniem – chodzi więc o język zrozumiały dla słuchaczy.

¹² B.J. Pierce. *Culture and Incarnation: A New Pentecost*. „Chicago Studies” 1998 no. 1 (37) s. 82-84 (75-86).

¹³ Por. tamże s. 85; por. EG 21, 259.

¹⁴ Sobór Watykański II. Konstytucja dogmatyczna o słowie Bożym *Dei Verbum* nr 13.

¹⁵ Święta Kongregacja Obrzędów. Instrukcja o kulcie Eucharystii *Eucharisticum mysterium* (25.05.1967) nr 20; por. nr 62.

Wypowiadając się wprost na temat języka przekazu Ewangelii, Stolica Apostolska wezwała głosicieli słowa Bożego do „pokojoywej konfrontacji”¹⁶ z cenionymi profesjonalistami telewizji i radia, a zarazem „do pokornego, jak i godnego stylu występowania i zabierania głosu. Naśladując przykład Chrystusa, kapłan winien głosić słowo w sposób pozytywny i pociągający ludzi w kierunku Dobra, Piękną i Prawdy, jaką jest Bóg”¹⁷. Diakonia prawdy powinna być wykonywana w sposób interesujący, „językiem poprawnym i pięknym, zrozumiałym dla ludzi współczesnych każdego środowiska”¹⁸, wolnym od banałów i bylejałości. Przepowiadane słowa powinny służyć przekazowi autentycznej wizji wiary, „ale słowami zrozumiałymi w różnych środowiskach, bez uciekania się do specjalistycznego żargonu i bez ustępstw wobec ducha tego świata”¹⁹.

Głosiciel słowa Bożego powinien „przykładać wagę do treści słów, do stylu i dykcji. [...] unikać godnej pożałowania ostentacji. [...] zadbać nawet o miłą tonację głosu. [...] nie głosić abstrakcyjnych teorii. [...] stosować uprzejmy i pozytywny styl, który nie rani osób, choć «wstrząsa» sumieniami [...], nie lękając się nazywania rzeczy po imieniu”. Ton głosu powinien „być naturalny i wolny od afektacji, choć może być modulowany w różnych momentach”²⁰. Wytyczne Kongregacji do Spraw Duchowieństwa skierowane do prezbiterów mają zastosowanie do wszystkich głosicieli słowa Bożego. Dotyczą szeroko rozumianego języka – zarówno werbalnego, jak i niewerbalnego. Uwzględniają rozumienie przekazu Ewangelii w sensie publicznego wystąpienia, podczas którego głosiciel przemawia całym sobą, jest świadkiem Ewangelii.

2.3. LITURGIA JAKO ŹRÓDŁO WYTYCZNYCH DLA JĘZYKA PRZEKAZU EWANGELII

Źródłem, które dostarcza wytycznych jedynie dla języka przekazu Ewangelii podczas celebracji liturgicznych, a nie przepowiadania w ogóle, jest liturgia. Język liturgii „jako głos modlącego się Kościoła”²¹ służy mista-

¹⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (19.03.1999). Tamów: Biblos 1999 s. 35.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże s. 36.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże s. 37.

²¹ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Instrukcja *Liturgiam authenticam* (28.03.2001) nr 27.

gogii, jest symboliczny i misteryjny, pełen niewysłowionych pojęć²². Podaje treści objawione pod pewną osłoną (*implicitum*), z której nie należy rezygnować na rzecz zbyt wyraźnych sformułowań (*explicitum*)²³. W książce włoskiego liturgisty Nicoli Buxa zamieszczona została wypowiedź Vittorio Messori, w której znany pisarz w epoce dominacji zachodniego intelektualizmu upomina się o zachowanie przestrzeni dla tajemnicy: „Nie wszystko należy profanować językiem powszedniej banalności. Dialektyka wiary wymaga, aby obok tego, co powszednie, trwało to, co wieczne. Obok rozumu musi trwać Enigma, którą wyraża się innymi językami, nie gazetowymi i nie podręcznikowymi”²⁴.

2.4. RETORYKA – TEORIA MIĘDZYLUDZKIEJ KOMUNIKACJI JAKO ŹRÓDŁO WYTYCZNYCH DLA JĘZYKA PRZEKAZU EWANGELII

Cennych sugestii, które mogą być wykorzystane do przekazu Ewangelii, dostarcza retoryka. Wypracowała ona wskazówki dotyczące wystąpień publicznych. Za sprawą św. Augustyna i innych Ojców Kościoła osiągnięcia retoryki zostały wykorzystane do przekazu Ewangelii, zwłaszcza w zakresie kompozycji wystąpienia, jego memoryzacji, wygłoszenia, a także stylu, na który składają się dialogowość, komunikatywność, zwięzłość, obrazowość, emocjonalność, perswazyjność²⁵. Retoryka dostarcza również wytycznych co do poprawności, współczesności i estetyki języka.

Współczesna spadkobierczyni retoryki, czyli teoria komunikacji, uwrażliwia na podstawową zasadą komunikacji, jaką jest poznanie słuchaczy przez mówcę. Bez tej znajomości trudno mówcy liczyć na odbiór i zrozumienie przekazu. Jeśli więc głosiciel Ewangelii chce być rozumiany przez słuchaczy, musi zadać sobie trud odkrywania, co dane sformułowania znaczą w ich środowisku²⁶.

²² Morales. *Wprowadzenie do teologii* s. 108-109.

²³ Instrukcja *Liturgiam authenticam* nr 28.

²⁴ V. Messori. *Problem homilii. Kilka pokornych rad niedzielnego „słuchacza”*. W: N. Bux. *Jak chodzić na Mszę i nie stracić wiary*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM 2011 s. 216 [207-222].

²⁵ Zob. Siwek. *Przepowiadać skuteczniej* s. 119-166.

²⁶ Por. B. Matyszczak. *Oczekiwania słuchaczy słowa Bożego wobec języka kazań*. W: *Mowa żywa. Wybrane aspekty komunikacji kaznodziejskiej*. Red. J. Twardy, W. Broński, J. Nowak. Kielce: Współczesna Ambona 2005 s. 89-99; D. Zdunkiewicz-Jedynak. *Rola czasownikowej kategorii osoby w kształtowaniu relacji między kaznodzieją i słuchaczami (na materiale tekstów kaznodziejskich stanu wojennego)*. W: *Fenomen kazania*. Red. W. Przyczyna. Kraków: [b.w.] 1994 s. 146-156; Taż. *Usytuowanie słuchacza w kazaniu*. W: *Słuchacz Słowa*.

2.5. GRAMATYKA. POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA.

Wytyczne dotyczące języka przekazu Ewangelii muszą uwzględniać dyrektywy językoznawców dotyczące gramatyki języka. Bez uwzględnienia podstawowych zasad gramatyki języka wypowiedź byłaby niejasna, a przez to niezrozumiała, powinna być zatem poprawna gramatycznie. Homileci nawiązują do sugestii Arystotelesa, który w swojej *Retoryce* dał do zrozumienia, że „nie wystarczy wiedzieć, co należy mówić, ale trzeba też umieć to w należyty sposób wyrazić, ponieważ od tej właśnie umiejętności w dużym stopniu zależy wrażenie, jakie odnosimy na temat charakteru i wartości mowy”²⁷.

3. SUGESTIE PAPIEŻA FRANCISZKA DOTYCZĄCE JĘZYKA PRZEKAZU EWANGELII

Od początku swojego pontyfikatu, rozpoczętego 13 marca 2013 r., papież Franciszek codziennie głosi homilie, realizując postulat XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (Rzym, 5-26 października 2008)²⁸. Tym samym daje całemu Kościołowi przykład dowartościowania posługi słowa, a zwłaszcza homilii, w której papież dostrzega „najwyższy moment dialogu Boga ze swoim ludem” (EG 137.). Napotyka też na znakomity odbiór. Homilie te, opublikowane drukiem, stały się bestsellerem na rynku wydawniczym we Włoszech: „Książka zawierająca improwizowane homilie, które Papież wygłasza w czasie porannych Mszy w kaplicy Domu św. Marty, stała się prawdziwym hitem w Międzynarodowym Salonie Książki w Turynie. Była też najlepiej sprzedającym się tytułem spośród tysiąca zaprezentowanych przez Stolicę Apostolską, która po raz pierwszy gościła na turyńskich targach”²⁹.

Red. W. Przyczyna. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1998, s. 278-286; T a ż. *Słuchacze kazań po odzyskaniu wolności w 1989 r.* W: *Słuchacz Słowa* s. 243-253.

²⁷ Arystoteles. *Retoryka*. Księga III, l, 15. Tł. H. Podbielski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2008; S i w e k. *Przepowiadać skuteczniej* s. 94.

²⁸ Por. XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. *Propositiones* nr 15. http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20081025_elenco-prop-finali_it.html (dostęp: 15.05.2014); por. H. S ł a w i ń s k i. *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i Sacramentum Caritatis do synodu o słowie Bożym i Verbum Domini*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 1/2012 s. 37-62.

²⁹ bz, *Salon Książki w Turynie: papieskie homilie bestsellerem*, http://pl.radiovaticana.va/news/2014/05/14/salon_ksi%C4%85%C5%BCki_w_turynie:_papieskie_homilie_bestsellerem/pol-799300 (dostęp 15.05.2014).

Zawczasu jeszcze na analizę stylu i języka przepowiadania papieża Franciszka. Można natomiast uważnie przeanalizować jego wskazania dotyczące języka przekazu Ewangelii zawarte w programowej adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*. Żaden z posoborowych papieży nie poświęcił wprost tyle uwagi formalnym kwestiom przepowiadania, co papież Franciszek. Uczynił to w sposób obrazowy, dając nie tyle usystematyzowany wykład, co żarliwe zachęty i przestrogi. Dla papieża „troska o sposoby przepowiadania stanowi również postawę głęboko duchową. Oznacza odpowiedzieć na miłość Boga, poświęcając się ze wszystkimi naszymi zdolnościami i naszą kreatywnością powierzonej nam przez Niego misji. Jest to także wyborne ćwiczenie w miłości bliźniego, ponieważ nie chcemy ofiarować innym czegoś o niewielkiej wartości” (EG 156).

Spośród wielu wskazań dotyczących języka przekazu Ewangelii warto podkreślić następujące: ortodoksyjność przy zachowaniu prostoty języka i dostosowaniu go do pojętności słuchaczy; jasność, serdeczność i familijność, obrazowość i piękno, kreatywność i lapidarność, a także – pozytywne brzmienie.

3.1. JĘZYK WYRAŻAJĄCY ISTOTĘ DOKTRYNY, ALE PROSTY I DOSTOSOWANY DO POJĘTNOŚCI SŁUCHACZY

Niezmiennie prawdy zawarte w depozycie nauki chrześcijańskiej domagają się wyrażenia w języku współczesnym, zrozumiałym dla ludzi. Papież Franciszek przestrzega przed wypaczeniem, do jakiego dochodzi, gdy troska o wierność sformułowaniu doprowadza do wypaczenia istoty Ewangelii: „Czasem, słuchając całkowicie ortodoksyjnego języka, ma się wrażenie, że to, co otrzymują wierni, z racji języka, jakim się posługują i jaki rozumieją, jest czymś, co nie odpowiada prawdziwej Ewangelii Jezusa Chrystusa. Ze świętym zamiarem przekazania im prawdy o Bogu i człowieku, niekiedy przekazujemy im fałszywego boga lub ideał ludzki naprawdę nie będący chrześcijańskim. W ten sposób pozostajemy wierni jakiemuś sformułowaniu, ale nie przekazujemy istoty rzeczy” (EG 41)³⁰. Prawda może być wyrażona w różnej formie. Zdaniem papieża Franciszka, który nawiązał do encykliki Jana Pawła II *Ut unum sit*, dotyczącej ekumenizmu, „właśnie odnowa form wyrazu staje się konieczna, aby można było przekazywać współczesnemu

³⁰ Interesujące badania na analogiczny temat przeprowadziła Terézia Rončáková (*Czy Kościół może mówić językiem mediów? Podsumowanie badań jakościowych dotyczących przekazu przesłań religijnych w mediach*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 2/2012 s. 163-186).

człowiekowi ewangeliczne orędzie w jego niezmiennym sensie” (EG 41)³¹. Odnowa formy nie jest jednak celem samym w sobie. Ma ona służyć celowi misyjnemu i ewangelizacyjnemu: „W głoszeniu Ewangelii wielkie znaczenie ma to, aby nam naprawdę zależało, by jej piękno zostało lepiej dostrzeżone i odebrane przez wszystkich” (EG 42).

Z kolei w nawiązaniu do adhortacji apostoelskiej Pawła VI *Evangelii nuntiandi* papież Franciszek przypomniał o potrzebie stosowania w przepowiadaniu Ewangelii języka prostego, przejrzystego, bezpośredniego i przystosowanego do słuchaczy (EG 158)³². Język powinien być prostoty, czyli taki, jakim posługują się ludzie, by się zrozumieć. W przeciwnym razie istniałoby ryzyko mówienia w próżni. Język ten musi więc być wolny od teologicznego żargonu³³. „Często się zdarza, że kaznodzieje używają słów, których się nauczyli podczas studiów i w określonych środowiskach, ale nie należą do zwykłego języka słuchających ich osób. Istnieją słowa właściwe dla teologii lub katechezy, których sens nie jest zrozumiały dla większości chrześcijan. Największym ryzykiem dla kaznodziei jest przyzwyczajanie się do swojego języka i uważać, że wszyscy inni się nim posługują i rozumieją go spontanicznie” (EG 158). To nie słuchacze mają się dostosować do języka mówcy, ale odwrotnie – to mówca ma podjąć wysiłek dostosowania się do języka słuchaczy. Papież Franciszek sugeruje, że tego można i należy się uczyć, przebywając z ludźmi i słuchając ich: „by móc dotrzeć do nich ze Słowem, trzeba wiele słuchać, trzeba dzielić życie z ludźmi i zwracać chętnie na nie uwagę” (EG 158). W osobnym miejscu papież Franciszek zwrócił uwagę szczególnie na potrzebę słuchania ludzi młodych oraz podejmowania wysiłku mówienia do nich „językiem, który oni rozumieją” (EG 105).

W trosce o prostotę języka papieżowi Franciszkowi chodzi też o uproszczenie przekazu doktryny Kościoła. Uznał olbrzymią aktualność zdania św. Tomasza z Akwinu, że „przykazania przekazane ludowi Bożemu przez Chrystusa i przez Apostołów «są bardzo nieliczne»” (EG 43)³⁴. Toteż należy przestrzegać umiaru w przykazaniach dodanych przez Kościół. Co więcej, papież Franciszek uznał zdanie średniowiecznego teologa za „jedno z kryteriów w chwili zastanawiania się nad reformą Kościoła i jego przepowiadania, które pozwoliłyby rzeczywiście dotrzeć do wszystkich” (EG 43).

³¹ Por. Jan Paweł II. Encyklika *Ut unum sint* (25.05.1995) nr 19.

³² Por. Paweł VI. Adhortacja apostoelska *Evangelii nuntiandi* (8.12.1975) nr 43.

³³ Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Kapłan głosiciel słowa* s. 36.

³⁴ Por. św. Tomasz z Akwinu. *Summa theologiae* I-II q. 107 a. 4.

3.2. JĘZYK JASNY

Prostocie języka powinien towarzyszyć jasny styl. „Prostota i jasność to dwie różne rzeczy. Język może być bardzo prosty, ale kazanie może być niejasne. Może być niezrozumiałe ze względu na brak porządku, na brak logiki, albo ponieważ jednocześnie zajmuje się różnymi tematami” (EG 158). Według Gerarda Siwka jasność jest podstawowym środkiem osiągnięcia komunikatywności. O jasności wypowiedzi decyduje zaś, po pierwsze, jasna myśl, czyli klarowność tego, co się chce powiedzieć; po drugie, odpowiednie słowo, przy czym pierwszeństwo należy dać słowu popularnemu, a bardziej zrozumiałemu przed poprawnym literacko; po trzecie, właściwe zdanie, które jest tworzone przez odpowiednie słowa służące komunikatywności wypowiedzi³⁵.

Dużą wagę do jasności i precyzji przepowiadania przywiązuje niemiecki homileta Klaus Müller. Jego zdaniem każde uszczegółowienie i doprecyzowanie, ze względu na dodatkowo przeznaczony na to czas, uznawane jest za uciążliwe, a jednak w przekazie Ewangelii jest konieczne, bo owocuje tym, że wypowiedź jest jasna i mówi sama za siebie, bez potrzeby niepotrzebnych tłumaczeń³⁶.

Mówiąc o jasności przepowiadania, papież Franciszek za konieczne uznaje jednotematyczność oraz „jasny porządek i powiązanie między zdaniami, aby osoby mogły łatwo śledzić kaznodzieję i pojąć logikę tego, co mówi” (EG 158)³⁷. Papież z Argentyny opowiada się wyraźnie za przepowiadaniem syntetycznym, a nie analitycznym. Jego zdaniem „wyzwanie inkulturowego kazania polega na przekazaniu syntezy ewangelicznego orędzia, a nie idei czy wartości niepowiązanych ze sobą. Gdzie jest twoja synteza, tam jest twoje serce. Różnica między ukazaniem syntezy a ukazaniem niepowiązanych ze sobą idei jest taka sama, jaka istnieje między nudą a żarem serca” (EG 143).

3.3. JĘZYK SERDECZNEGO DIALOGU – FAMILIJNY

Początkiem i podstawą przekazu Ewangelii jest międzyludzkie spotkanie, „przyłgnięcie serca przez bliskość, miłość i świadectwo” (EG 42). Spotkanie zaś umożliwia wsłuchiwanie się w troski, radości i nadzieje człowieka. Dopiero zapoznanie się ze sprawami, które leżą mu na sercu pozwala na pokorne przekazanie słowa Dobrej Nowiny Jezusa Chrystusa³⁸.

³⁵ Siwka. *Przepowiadać skuteczniej* s. 133-135.

³⁶ Por. Müller. *Homiletyka na trudne czasy* s. 153.

³⁷ Por. Benedykt XVI. *Sacramentum Caritatis*, nr 46.

³⁸ Por. EG 128.

Język przekazu Ewangelii ukształtowany w sposób naturalny przez międzyludzkie spotkania będzie egzystencjalny, żywy, rodzinny, jak rozmowa kochającej matki z dzieckiem³⁹. W relacjach rodzinnych nie wygłasza się tyrad, ale wypowiada się swoje przemyślenia i życiowe doświadczenia w atmosferze zaufania i otwarcia na współrozmówców. „Dialog jest czymś znacznie większym niż komunikowanie prawdy. Realizuje się dzięki przyjemności rozmawiania i dzięki konkretnemu dobru komunikowanemu między tymi, którzy się kochają za pośrednictwem słów. Jest dobrem, które nie polega na rzeczach, ale istnieje w samych osobach dających się nawzajem w dialogu” (EG 142). Ów dialog międzyludzki, owa komunikacja między sercami, umożliwiająca przekaz Ewangelii, pozostaje na służbie dialogu z Bogiem. Zwłaszcza w przepowiadaniu podczas liturgii, „w czasie homilii serca wiernych milkną i pozwalają, żeby On mówił. Pan i Jego lud na tysiąc sposobów rozmawiają ze sobą bezpośrednio, bez pośredników. Jednakże podczas homilii chcą, by ktoś stał się narzędziem i wyraził uczucia w taki sposób, aby następnie każdy mógł dokonać wyboru, jak kontynuować rozmowę” (EG 143).

Zdaniem papieża Franciszka „kaznodzieja ma piękną i trudną misję zjednoczenia kochających się serc: serca Pana i serc Jego ludu” (EG 143). Nie mówiąc tego wprost, papież Franciszek nawiązuje do koncepcji przepowiadania praktykowanej przez bł. Johna Henry’ego Newmana (1801-1890), streszczonej w sentencji: *Cor ad cor loquitur* – „Serce mówi do serca”⁴⁰. Papież Franciszek zwraca uwagę nie tyle na wiedzę, co na miłość. Zauważa, że „przygotowanie kazania wymaga miłości. Bezinteresownie i bez pośpiechu poświęcamy czas tylko na rzeczy lub osobom, które kochamy. A tutaj chodzi o ukochanie Boga, który chciał przemówić. Poczynając od tej miłości, można się zatrzymać z postawą ucznia: «Mów, Panie, bo sługa Twój słucha» (1 Sm 3, 9)” (EG 146).

Ze słuchania Boga, który zostawił nam swoje słowa, wyłania się słowo skierowane przez głosiciela do słuchaczy. Jak zauważa papież Franciszek, „czytania niedzielne zabrzmiały w całym swoim blasku w sercu ludu, jeśli najpierw zabrzmiały tak w sercu pasterza” (EG 149). Widać w tym stwierdzeniu echo sentencji św. Tomasza z Akwinu (1221-1274): *contemplare et contemplata aliis tradere* – „kontemplować i innym przekazać to, co prze-kontemplowane”⁴¹. Dla papieża Franciszka jest to kwestia ogromnej wagi,

³⁹ Por. EG 139.

⁴⁰ K. P a n u ś. *Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim*. Kraków: : Wydawnictwo M 1999 s. 368.

⁴¹ Ś w. T o m a s z z A k w i n u. *Summa theologiae*. II-II, q. 188, a. 6; por. EG 150; P a n u ś. *Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim* s. 153.

która wielokrotnie dochodzi do głosu w adhortacji *Evangelii gaudium*. Papież łączy kwestię troski o język przekazu Ewangelii z duchowością głosiciela słowa: „Nie może poprzestać na poznaniu aspektów językowych czy egzegetycznych, chociaż jest to konieczne; z sercem uległym i rozmodlonym musi zbliżać się do Słowa, aby ono przeniknęło do głębi jego myśli i uczucia i zrodziło w nim nową mentalność»” (EG 149).

3.4. JĘZYK OBRAZOWY I PIĘKNY

Sugerowany przez papieża Franciszka język przekazu Ewangelii powinien być obrazowy. Przykład zastosowania języka obrazowego, który jest bardzo dosadny dzięki wykorzystanym porównaniom, daje sam papież. Gwoli przykładowi przypomina, że „konfesjonał nie powinien być salą tortur, ale miejscem miłosierdzia Pana” (EG 44). Stwierdza też obrazowo, że woli „raczej Kościół poturbowany, poraniony i brudny, bo wyszedł na ulicę, niż Kościół chory z powodu zamknięcia się i wygody z przywiązania do własnego bezpieczeństwa” (EG 49). Na podstawie własnej formacji i doświadczenia papież Franciszek zachęca głosicieli słowa do przepowiadania obrazowego: „Dobra homilia, jak powiadał mi stary mistrz, powinna zawierać «jedną myśl, jedno uczucie i jeden obraz»”⁴². Obraz pobudza emocje i wywiera wpływ na wyobraźnię słuchaczy. Zostaje też w pamięci dłużej niż długie racjonalne wywody. Obraz dociera do głębi człowieka, do tych zakamarków osobowości, w których pod wpływem rozumu i woli rodzą się inspiracje do czynu⁴³.

Obrazowanie łączy się z troską o piękno przekazu Ewangelii, na które także zwrócił uwagę papież Franciszek, wskazując „drogę piękna” – *via pulchritudinis*: „Głosić Chrystusa znaczy ukazać, że wierzyć w Niego i naśladować Go jest nie tylko rzeczą prawdziwą i sprawiedliwą, ale także piękną, zdolną napełnić życie nowym blaskiem i głęboką radością, nawet pośród trudnych doświadczeń” (EG 167). W tym kontekście papież Franciszek apeluje o przekazywanie wiary w nowym «języku przypowieści» (EG 167).

⁴² Por. EG 157.

⁴³ Por. Siwek. *Przepowiadać skuteczniej* s. 144; por. K. Panuś. *Exemplum a postulat zwiększenia obrazowości współczesnego kazania* „Ateneum Kapłańskie” 1999 nr 132 s. 367-382; K. Panuś. *Jeszcze o obrazowości w kazaniu* „Współczesna Ambona” 1992 nr 2 s. 161-163.

3.5. JĘZYK KREATYWNY I LAPIDARNY

Papież Franciszek daleki jest od akceptacji skostniałych formuł. Wręcz przeciwnie, zachęca do ciągłej kreatywności. Obok opcji fundamentalnej na rzecz ubogich marzeniem papieża Franciszka jest kreatywny wybór misyjny, zdolny przemienić wszystko, „aby zwyczaj, style, rozkład zajęć, język i wszystkie struktury kościelne stały się odpowiednim kanałem bardziej do ewangelizowania dzisiejszego świata niż do zachowania stanu rzeczy” (EG 27.). Taki wybór wymaga rezygnacji z wygodnego kryterium, że w duszpasterstwie „zawsze się tak robiło” (EG 33): „Nie należy myśleć, że ewangeliczne przesłanie przekazywane jest zawsze przy pomocy stałych określonych formuł, albo w precyzyjnych słowach wyrażających treść absolutnie niezmienną” (EG 129). Trzeba więc wciąż na nowo poszukiwać nowych form wyrazu, nowego języka dla przekazu odwiecznej prawdy. Nie jest on jedynie rezultatem osobistych przemyśleń głosiciela słowa, ale przede wszystkim owocem jego współpracy z Duchem Świętym i z ludem Bożym. Gdy głosiciel wie, co i jak ma powiedzieć, a przy tym jest przekonany, że uczestniczy w działaniu samego Boga, wówczas doświadcza, że „Duch, który inspirował Ewangelie i działa w Ludzie Bożym, inspiruje również, jak powinno się wsłuchiwać w wiarę ludu i jak powinno się głosić słowo” (EG 139).

Ponadto papież Franciszek jest zwolennikiem lapidarności w przekazie Ewangelii. Inspirację w tym względzie znajduje w samym Objawieniu Bożym. „Na przykład w Biblii znajdujemy zalecenie przygotowania przepowiadania, aby zapewnić mu odpowiedni poziom: «Mów zwięźle, w niewielu słowach [zamknij] wiele treści» (Syr 32, 8)” (EG 156). Zwłaszcza w odniesieniu do homilii papież Franciszek stawia postulat, by była krótka, zapewniając harmonię między poszczególnymi częściami liturgii oraz rytmem celebracji. Zachowanie lapidarności wypowiedzi ma chronić głosiciela słowa przed tym, by nie przesłaniał sobą Pana Jezusa obecnego i działającego w liturgii⁴⁴.

3.6. JĘZYK POZYTYWNY

Niezmiernie istotną kwestią w przekazie Ewangelii jest język pozytywny. Sam papież Franciszek wyjaśnia czym się on charakteryzuje: „Nie tyle mówi to, czego się nie powinno robić, ale raczej proponuje to, co możemy robić

⁴⁴ Por. EG 138. Sekretarz generalny synodu abp Nikola Eterovic mówił, że homilie nie powinny przekraczać ośmiu minut – por. *Homilias no deben durar más de ocho minutos, dice autoridad vaticana*, <http://www.aciprensa.com/noticia.php?n=28744> (dostęp 15.05.2014).

lepiej. W każdym wypadku, jeśli wskazuje na coś negatywnego, stara się pokazać także pozytywną wartość, która pociąga, aby nie zatrzymywać się na narzekaniu, na żaleniu się, na krytyce lub na wyrzutach sumienia. Ponadto, pozytywne kazanie daje zawsze nadzieję, kieruje ku przyszłości, nie czyni nas więźniami rzeczy negatywnych. Jakże dobrą jest rzeczą, aby kapłani, diakoni i świeccy gromadzili się okresowo, by znaleźć odpowiednie narzędzia, by uczynić kazania bardziej atrakcyjnymi!” (EG 159). Jeszcze za pontyfikatu Jana Pawła II Kongregacja do Spraw Duchowieństwa dopominała się o to, by głosiciele Ewangelii zabierali głos pokornie, stosując uprzejmy i pozytywny styl, a przy tym nazywając rzeczy po imieniu⁴⁵.

Również papież Franciszek oczekuje, by przekaz Ewangelii był tym, czym jest ona sama w swej istocie, czyli Dobrą Nowiną. Toteż w trzech punktach *Evangelii gaudium* (nr 84-86), zatytułowanych „«Nie» dla jałowego pesymizmu”, wypowiada zdecydowanie krytyczny stosunek do katastrofizmu. Nawiązując do wypowiedzi inicjatora II Soboru Watykańskiego, św. Jana XXIII, papież Franciszek odcina się od „proroków nieszczęść, głoszących co najgorsze, tak jakby bliski już był koniec świata” (EG 84). Zamiast straszyć apokaliptycznymi diagnozami i kasandrycznymi wizjami, lepiej jest głosić radosną nowinę o Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym dla zbawienia ludzi. Według papieża Franciszka „byłoby dobrze, żeby nas odbierano jako radosnych zwiastunów wzniosłych propozycji, kustoszy dobra i piękna, jaśniejących w życiu wiernym Ewangelii” (EG 168). Na straży pozytywnego głoszenia stoi uznawana przez homiletów zasada stwierdzająca, że indykatyw zbawczy winien być głoszony uprzednio wobec imperatywu moralnego: „każde słowo w Piśmie jest nade wszystko darem, bardziej niż wymaganiem” (EG 142). Język przepowiadania służy przekazowi łaski Bożej. Głosiciel powinien naśladować Pana Jezusa, który przepowiadał rozradowany w Duchu Świętym (por. Łk 10, 21)⁴⁶.

4. PODSUMOWANIE: FORMA PRZEKAZU EWANGELII

Mówiąc o języku przepowiadania, który w tak istotnym stopniu zależy od ludzkich umiejętności głosiciela, nie można zapominać, że przekaz Ewangelii to przede wszystkim dzieło samego Boga. Papież Franciszek przypomina: „Odnówmy naszą ufność w przepowiadanie słowa, opierającą się na

⁴⁵ Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Kapłan głosiciel słowa* s. 35, 37.

⁴⁶ Por. EG 141.

przekonaniu, że to Bóg pragnie dotrzeć do innych przez kaznodzieję i że to On rozciąga swą władzę dzięki ludzkiemu słowu” (EG 136). Przekazowi łaski Bożej służy zarówno treść, jak i forma przepowiadanego słowa. Jeśli język przekazu Ewangelii jest wierny istocie nauczania Założyciela chrześcijaństwa, a przy tym prosty i dostosowany do percepcji słuchaczy, jasny, serdeczny i familijny, obrazowy i piękny, kreatywny, lapidarny i pozytywny, wówczas wydarzenie głoszenia i słuchania Ewangelii „może być rzeczywistością intensywnym i szczęśliwym doświadczeniem Ducha, pokrzepiającym spotkaniem ze Słowem, stałym źródłem odnowy i wzrastania” (EG 135).

Dobry głosiciel słowa Bożego zabiega o to, by „Pan bardziej błyszczał niż szafarz” (EG 138). Troszczy się więc o piękno przekazu Ewangelii, znajdując inspirację zarówno w słowie Bożym i w przepowiadaniu świętych mistrzów słowa różnych epok w dziejach Kościoła, jak też „w sercu kultury ludu”. Tam pulsuje „źródło wody żywej, zarówno żeby wiedzieć, co należy powiedzieć, jak i znaleźć właściwy sposób, by to powiedzieć” (EG 139). Jeśli przekaz Ewangelii rodzi się ze wsłuchiwania się głosiciela w puls serca słuchaczy oraz inspiracje Ducha Świętego, wówczas owocnie służy dialogowi Boga z ludem. Nawet jeśli przekaz Ewangelii byłby czasami nużący, ale wyrażony ciepłym tonem głosu, spokojnym stylem i radością gestów, będzie owocny, „podobnie jak nudne rady matki przynoszą z czasem owoce w sercu dzieci” (EG 140).

Uwagi o języku przekazu Ewangelii nie mogą być odseparowane od myśli o całej formacji głosicieli słowa Bożego. Język jest bowiem zawsze czymś językiem. Tym, kto przemawia, jest zawsze osoba, określony człowiek. Język przekazu Ewangelii jest więc zawsze pochodną ludzkiej, intelektualnej, duchowej i duszpasterskiej formacji głosiciela słowa. „Pan chce się nami posługiwać jako istotami żywymi, wolnymi i kreatywnymi, które dają się przeniknąć Jego Słowu, zanim je przekażą. Jego orędzie musi rzeczywiście przeniknąć kaznodzieję, ale nie tylko przez rozum, lecz biorąc w posiadanie całe jego jestestwo” (EG 151). Język przekazu komunikuje świętość głosiciela bądź jej brak. Troska o język przekazu Ewangelii to przede wszystkim troska o to, by jej głosiciel był dobrym człowiekiem, wiernym uczniem Chrystusa i szlachetnym mówcą.

Podczas obrad II Soboru Watykańskiego, którego pięćdziesiątą rocznicę obchodzimy, papież Paweł VI w encyklice *Ecclesiam suam* (6 sierpnia 1964) zachęcał do ciągłego doskonalenia umiejętności głoszenia słowa Bożego, aby mówić prosto, jasno, mocno, poważnie, stroniąc od „czysto ludzkiej wymowy czy próżnej retoryki”⁴⁷. Zachęcał też do szlachetnego współzawod-

⁴⁷ P a w e ł VI. *Ecclesiam suam* nr 91.

nictwa z tymi wszystkim, „którzy dzięki sztuce wymowy posiadają w naszych czasach ogromny wpływ, mając możliwość przemawiania tam, gdzie kształtuje się opinia publiczna”⁴⁸. Pół wieku później jego następca na Stolicy Apostolskiej ponowił apel o odnowę przepowiadania zarówno w treści, jak i w formie, by stało się bardziej misyjne i służebne wobec dialogu Boga ze swoim ludem.

BIBLIOGRAFIA

- A r y s t o t e l e s: Retoryka. Tł. H. Podbielski. Warszawa: PWN 2008.
- B e n e d y k t XVI: Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis* (22.02.2007).
- B r o n k A., H e r b u t J., K u r c z I., S y n o w i e c H.: Język. W: Encyklopedia katolicka. T. 8. Lublin: TN KUL 2000 kol. 1.
- bz, Salon Książki w Turynie: papieskie homilie bestsellerem. http://pl.radiovaticana.va/news/2014/05/14/salon_ksi%C4%85%C5%BCKi_w_turynie:_papieskie_homilie_bestsellerem/pol-799300 (dostęp 15.05.2014).
- C a l v e l l i - A d o r n o F.: Über die religiöse Sprache. Frankfurt: J. Knecht 1965.
- D u b i s z S., N a g a j o w a M., P u z y n i n a J.: Język i my. Warszawa: WSiP 1996.
- F r a n c i s z e k: Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie *Evangelii gaudium* (24.10.2013).
- Homilias no deben durar más de ocho minutos, dice autoridad vaticana, <http://www.aciprensa.com/noticia.php?n=28744> (dostęp 15.05.2014).
- J a n P a w e ł II: Encyklika *Ut unum sint* (25.05.1995).
- Kongregacja ds. Duchowieństwa: Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa (19.03.1999). Tarnów: Biblos 1999.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów: Instrukcja *Liturgiam authenticam* (28.03.2001).
- M a t u s z c z y k B.: Oczekiwania słuchaczy słowa Bożego wobec języka kazań. W: Mowa żywa. Wybrane aspekty komunikacji kaznodziejskiej. Red. J. Twardy, W. Broński, J. Nowak. Kielce: Współczesna Ambona 2005 s. 89-99,
- M e s s o r i V.: Problem homilii. Kilka pokornych rad niedzielnego „słuchacza”. W: N. B u x. Jak chodzić na Mszę i nie stracić wiary. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM 2011 s. 207-222.
- M o r a l e s J.: Wprowadzenie do teologii. Tł. P. Rak. Kraków: Wydawnictwo M 2006.
- M ü l l e r K.: Homiletika na trudne czasy. Tł. M. Mijalska. Kraków: Wydawnictwo M 2003.
- P a n u ś K.: Exemplum a postulat zwiększenia obrazowości współczesnego kazania „Ateneum Kapłańskie” 1999 nr 132 s. 367-382.
- P a n u ś K.: Jeszcze o obrazowości w kazaniu „Współczesna Ambona” 1992 nr 2 s. 161-163.

⁴⁸ Tamże. Por. H. Sława ińsk i. *Problem języka w nauczaniu religii wśród młodzieży „Ateneum Kapłańskie”* 2013 nr 626 s. 113-114 [109-128].

- Panuś K.: Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim. Kraków: Wydawnictwo M 1999.
- Paweł VI: Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8.12.1975).
- Paweł VI: Encyklika *Ecclesiam suam* (6.08.1964).
- Pierce B.J.: Culture and Incarnation: A New Pentecost. „Chicago Studies” 1998 no. 1 (37) s. 75-86.
- Przyczyna W., Siwek G.: Język Kościoła w Polsce pod koniec drugiego tysiąclecia „Ateneum Kapłańskie” 1999 nr 3 (541) s. 335-354.
- Przyczyna W., Siwek G.: Metodologia teologii homiletycznej. W: Metodologia teologii praktycznej. Kraków: Wydawnictwo M 2011 s. 70-84.
- Rončáková T.: Czy Kościół może mówić językiem mediów? Podsumowanie badań jakościowych dotyczących przekazu przesłań religijnych w mediach „Colloquia Theologica Ottoniana” 2/2012 s. 163-186.
- Schwarz A.: Jak pracować nad kazaniem. Tł. S. Kawecki. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej 1993.
- Siwek G.: Blaski i cienie współczesnego przepowiadania. Przewodnik dla kaznodziejów i homilistów. Kraków: Wydawnictwo M 2007.
- Siwek G.: Przepowiadać skuteczniej. Kraków: Wydawnictwo M 1992.
- Sławiński H.: Problem języka w nauczaniu religii wśród młodzieży „Ateneum Kapłańskie” 2013 nr 626 s. 109-128.
- Sławiński H.: Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i *Sacramentum Caritatis* do synodu o słowie Bożym i *Verbum Domini*. „Colloquia Theologica Ottoniana” 1/2012 s. 37-62.
- Święta Kongregacja Obrzędów: Instrukcja o kulcie Eucharystii *Eucharisticum mysterium* (25.05.1967).
- XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. Propositiones, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20081025_elenco-prop-finali_it.html (dostęp 15.05.2014).
- Zdunkiewicz-Jedynak D.: Rola czasownikowej kategorii osoby w kształtowaniu relacji między kaznodzieją i słuchaczami (na materiale tekstów kaznodziejskich stanu wojennego). W: Fenomen kazania. Red. W. Przyczyna. Kraków: [b.w.] 1994 s. 146-156.
- Zdunkiewicz-Jedynak D.: Słuchacze kazań po odzyskaniu wolności w 1989 r. W: Słuchacz Słowa. Red. W. Przyczyna. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1998 s. 243-253.
- Zdunkiewicz-Jedynak D.: Usytuowanie słuchacza w kazaniu. W: Słuchacz Słowa. Red. W. Przyczyna. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1998 s. 278-286.
- Zerfass R.: Od aforyzmu do kazania. Tł. G. Siwek. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995.

JĘZYK WSPÓŁCZESNEGO PRZEKAZU EWANGELII Z UWZGLĘDNIENIEM SUGESTII PAPIEŻA FRANCISZKA

Streszczenie

Artykuł dotyczy języka przekazu Ewangelii. Zostały w nim omówione najpierw źródła, z których teologia homiletyczna – jako dziedzina teologii praktycznej zajmująca się językiem przepowiadania – czerpie wskazania. Są nimi: Objawienie Boże przekazywane w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła, wciąż aktualizowane wskazania Stolicy Apostolskiej, liturgia, a także świeckie dyscypliny zajmujące się poprawnością i sztuką przemawiania – retoryka i gramatyka.

Wypracowane przez lata wskazania homiletów dotyczące języka przekazu Ewangelii zostały w ostatnim czasie wzbogacone licznymi sugestiami papieża Franciszka, które zostały przeanalizowane i przedstawione w niniejszym opracowaniu. Spośród licznych wskazań papieża z Argentyny omówione zostały: prostota języka i dostosowaniu go do pojętności słuchaczy przy zachowaniu wierności wobec istoty nauczania Pana Jezusa, następnie zaś jasność, serdeczność i familijność, obrazowość i piękno, kreatywność i lapidarność, a także pozytywne brzmienie. Nie można przy tym zapominać, że język zawsze wyraża człowieka. Stąd też troska o język przekazu Ewangelii jest ostatecznie troską o pogłębioną ludzką, intelektualną, duchową i duszpasterską formację głosicieli słowa.

Słowa kluczowe: język, przepowiadanie, forma przepowiadania, *Evangelii gaudium*.